

Gamle skjorter i Nord-Østerdalen

av Ragnhild Rusten Fossum

Etter en utstilling Tynset Bondekvinnelag arrangerte i 1981 ble to kvinneskjorter gitt til Tynset Bygdemuseum. Giveren heter Kristine Granrud og er fra Tynset. Hun var siste eier av skjortene.

Skjorte nr. 1 (TY 3021)

Til skjorte nr. 1 har Kristine Granrud sendt med et følgeskriv. Der står det: «Øverdel til bunad. Sydd av Christine Pedersdatter Hektoen i 1868.

Årstallet står i bringa. Initialene KPDH har stått på skuldrene. Det var sydd med rød tråd, men den er delvis borte og bleket. Opprinnelig var bare en smal linning i halsen. Nuprellene påsatt i 1930 åra av Ingrid Kvam fra Skogn.»

Skjorta er sydd av håndvevd bomullslerret. Høyden på skjorta er 45 cm, bredda 66, ermlengden 41, ermbredden 22,5. Kilen måler 9 × 9 cm, håndlinningen 3,5 × 17,5 og halslinning som er påsatt i 1930-årene måler 3,5 × 39 cm og er sydd av maskinvevd stout.

Sidesømmene er sydd med attersting. Det er brukt enkel søm med jare mot jare.

Ellers er det brukt indresøm, ca. 4 mm bred. Forsterkningen nederst i en 22 cm lang halssplitt, er sydd med kryssesting og slyng. Ermene har 9 jevnt bakovervendte folder mot skulderen. Ermsplitten måler 7,5 cm og ermet er tett rynket inn i linningene. Like inn mot linningsømmen er det et knapphull i hver side på linningen. Skulderstykket måler 11 × 27 cm på det korteste. Det

går fra ermsømmen inn til halsringningen og følger halsringningen noe lenger i nakken enn foran. I nakken er avstanden mellom skulderstykkene 10,5 cm. Jarekantene av tøyet er brukt på skulderstykkets langside og ryggen. Skulderstykket er sydd på bolen, delvis med attersting og delvis med maskin.

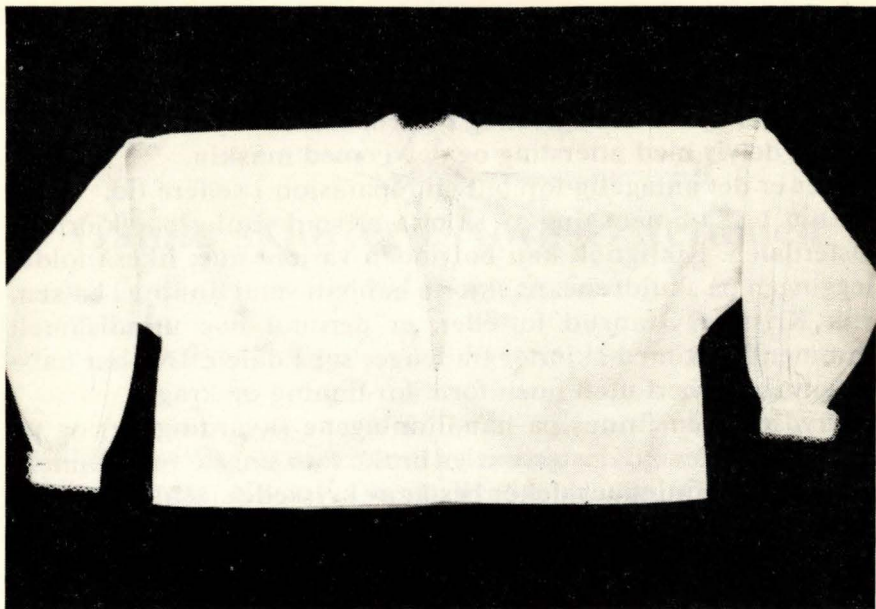
Her er det antagelig foretatt en reparasjon i senere tid.

Snitt og sammensying av skjorta er som vanlig på skjorter i Østerdalen. Riktignok kan bolvidden variere noe, likeså foldeleggingen på skuldrene. At skjorta har hatt smal linning i halsen, slik Kristine Granrud forteller, er derimot noe utradisjonelt sammenlignet med skjorter fra lenger sør i dalen. Der har halsringningene vært uten noen form for linning og krage.

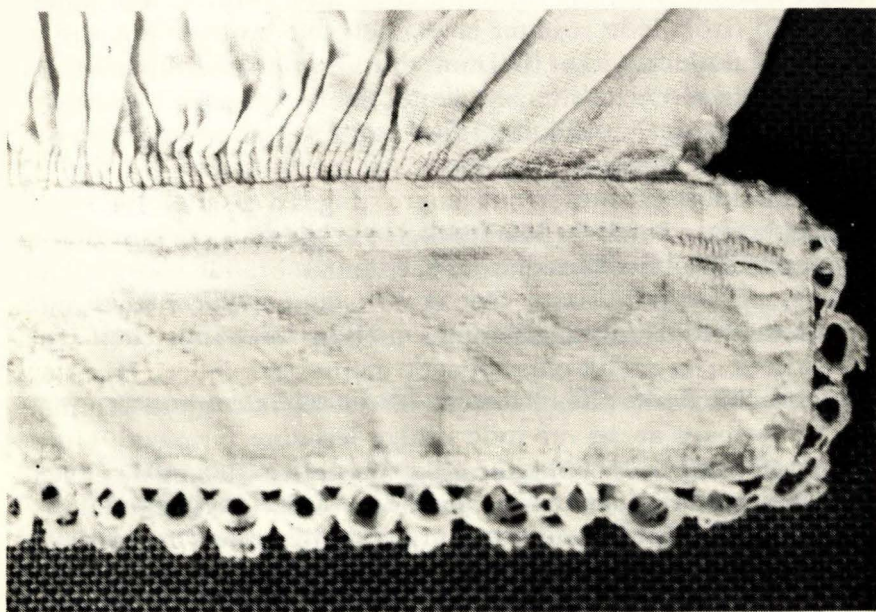
Prydsømmen finnes på håndlinningene (kvardingene) og på skulderstykkene. Klostersøm er brukt som eneste prydsømteknikk. Håndlinningens dekor består av kryssede siksaklinjer som danner 10 like store rombiske figurer plassert på midten langs etter linningen. Klostersømenhetene er rektangulære ruter som trinnvis danner skrålinjene. På skulderstykkets dekor gjentas disse skrånede klostersømlinjene, men her er det sterkere skråning i forhold til tøyet trådretning og mønsteret er helt anderledes. To firbladede rosetter er plassert tett inntil hverandre på tvers av skulderstykket ut mot ermsømmen. Midtpartiet har samme firbladede rosett, men den er dobbelt så stor. I spissen av hvert blad er det en trekantet figur og der bladene møtes er en firkantet figur plassert.

Her har klostersømmen noe lengre sting. To rosetter, lik de som er plassert ytterst på skulderstykket, blir gjentatt på innsiden av midtpartiet. Det broderte partiet har samme bredde som skulderstykket og måler 19 cm. Det er fortsatt merker i tøyet etter initialene KPDH og disse finnes mellom bladene i den store midtrosetten og er slik plassert at de danner et kvadrat. Hva slags sting som ble brukt på bokstavene lar det seg ikke gjøre å finne ut av. Vi vet bare at de var røde i følge Kristine Granrud. Under splitten foran er det brukt korssting i årstallet 1868 og de er sydd med hvit bomullstråd i likhet med den øvrige prydsømmen.

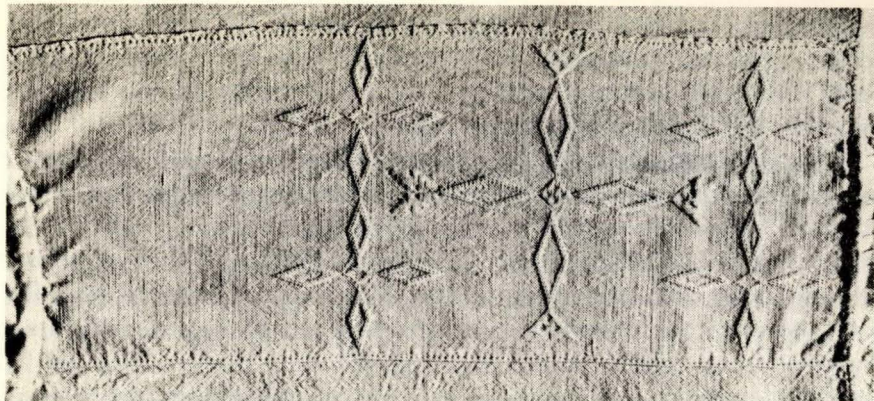
Skjorta har blitt forandret i 1930-årene, etter hva Kristine Granrud forteller. Den har fått bredere linning i halsen, kantet med nupereller som fortsetter langs splitten. Håndlinningen er også kantet med nupereller. (Foto 1,2 og 3)

Kvinneskjorte (TY 3021) fra Kristine Granrud. Foto: R.R.F. Foto: 1

Håndlinning med klostersonn og nupreller. (TY 3021) Foto: R.R.F. Foto: 2

Skulderstykke med klostersømbroderi (TY 3021). Monogrammet KPDH er slitt bort, men merkene etter det kan fortsatt sees. Foto: Burny Iversen. Foto: 3

Skjorte nr. 2 (Ty 3022)

Skjorte nr. 2 er også av bomull, men av en noe finere kvalitet enn i skjorte nr. 1 og det er vanskelig å tro at tøyet er håndvevd. Det kan karakteriseres som en noe kraftig cambrik eller en meget fin stout.

Snittet og målene er nesten identisk med skjorte nr. 1. Ermbredden er riktignok 5 cm større, slik at hele ermbredden her blir 56 cm. Skjorta har 11 bakovervendte folder øverst på ermet, mot 9 på skjorte nr. 1. Det er brukt fransksøm i sidesømmene og skulderstykket går i ett over nakken.

Skjorta er håndsydd og har ikke annen prydsøm enn initialene KPD i hvite korssting undersplitten foran.

Kristine Granrud skriver: «Øverdel til livkjole sydd av Christine Pedersdotter Hektoen. Initialer i bringa.»

Denne skjorta har også gjennomgått forandringer. En stolpe, 20 cm lang og 4,7 cm bred og med trykknapp isydd øverst, er sydd over splitten. Nederste del av splittforsterkningen, samme type som på skjorte 1, kan fortsatt sees under stolpen. En stålning i samme bredde som stolpen, er satt på i halsen. Begge delene er av annet tøy enn skjorta, men av samme tøy som stålninga på skjorte 1. Håndlinning, stolpe og halslinning er kantet med krokliesser. Krokliessene på håndlinningene er påsydd for hånd, påsyng av krokliesser og sømmen av stolpe og halslinning er gjort med maskin.

Sammenligner en materialet i disse skjortene og andre skjorter

fra Østerdalen som en kjenner til, omtalt i Glomdalsmuséets årbok «Nytt om gammalt», 1979, kommer det klart for dagen at bruk av bomull er langt vanligere i Nord-Østerdalen enn lenger sør. Hva kan årsaken til dette være?

Ut fra klesmaterialet både ved Tynset Bygdemuseum og Glomdalsmuséet finner en at kjolemoten så smått om senn har tatt over etter en eldre mote med stakk og liv hver for seg (liv med utenpåhengende skjøter), og der skjorta hørte til som et selvfølgelig plagg under livstykket. Men hvor lenge skjorter har vært i bruk varierer mye. Mens en i sørdalen har gått mer og mer direkte over fra den todelte moten og over til kjolebruken har en i Nord-Østerdalen, i en periode, sydd liv og stakk sammen til det Kristine Granrud kaller en livkjole og der skjorta fortsatt hører naturlig til. Hvor utbredt og hvor langvarig denne tradisjonen holdt seg i Nord-Østerdalen, er ikke undersøkt ennå.

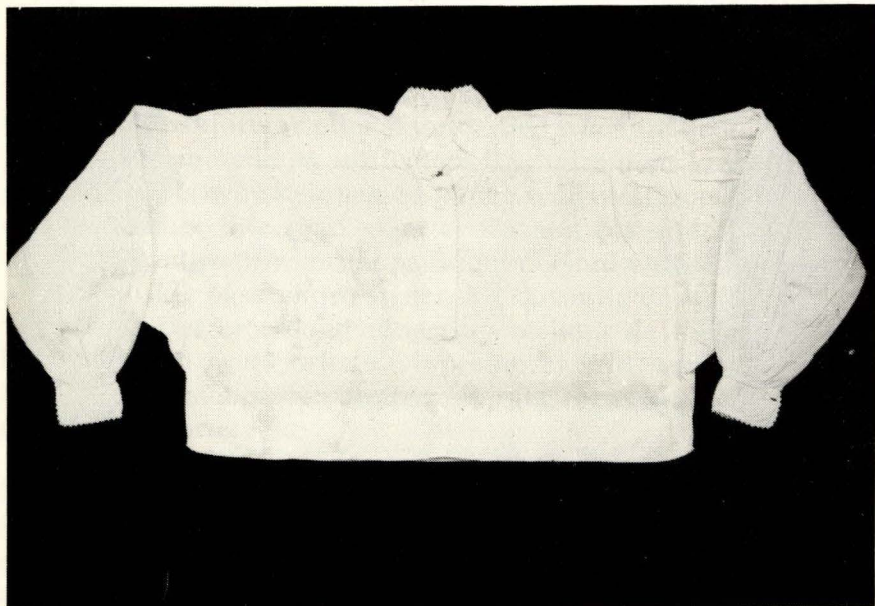
Paralleller til denne livkjolen finner en i Nord-Gudbrandsdalen. Der ble den kalt «snørlivkjole» (1) og er det vi i dag kaller rondastakk og rutaliv. I Telemark gikk samme type klesplagg under benevnningen «stakk og liv», ikke et todelt plagg som det kan høres ut, men med stakk og liv sammensydd i livet. Denne draktskikken holdt seg i Øst-Telemark til 1960-70 årene, fortrinnsvis brukt av eldre kvinner som deres daglige, vanlige klær. (2) Fra Møre og Romsdal kjenner man et tilsvarende plagg og der gikk de under navnet «rutastakker» (3).

I Nord-Østerdalen og Nord-Gudbrandsdalen var som oftest stakken og livet av forskjellig tøy. (Det har vært observert livkjoler med samme tøy i både stakken og livet, men om dette var en livkjole i naturlig bruk på 1800-tallet eller om den hører hjemme i en bunadmote fra 1930-årene vites ikke.)

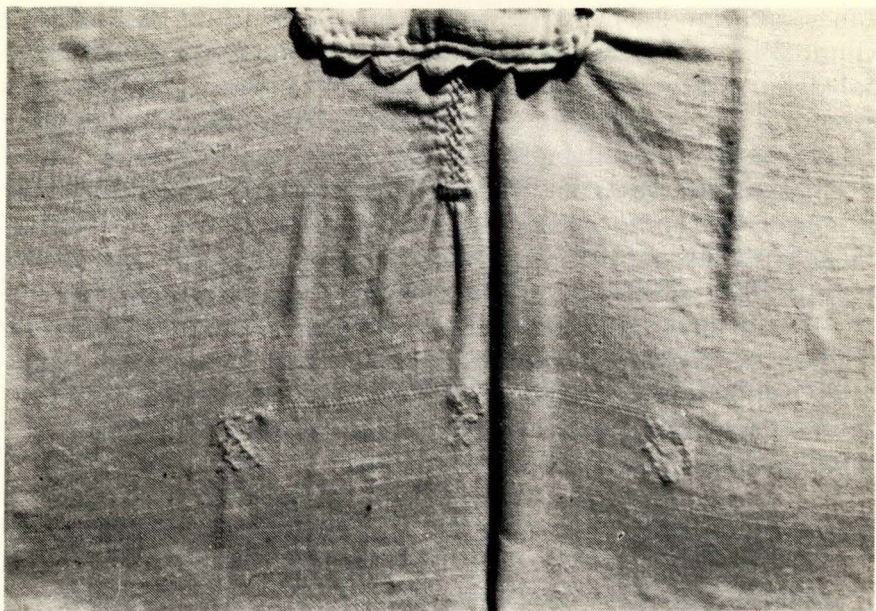
Av dette kan en forstå at Nord-Østerdalen har brukt en type klær som er ukjent i Sør-Østerdalen, en særmote som har kilt seg inn mellom den med stakk og liv hver for seg og kjolemoten. Behovet for skjorter har altså vart lenger i Nord-Østerdalen enn i Sør-Østerdalen. Men en så langvarig og fast tradisjon som i Nord-Gudbrandsdalen har ikke vært å spore i Nord-Østerdalen. Men hvorfor er så skjortene sydd i bomull?

Vekstvilråene for lin er dårlige i Nord-Østerdalen. Relativ bedring i økonomien utover på 1800-tallet og en ganske god handelsforbindelse med Røros og Trondheim og andre steder,

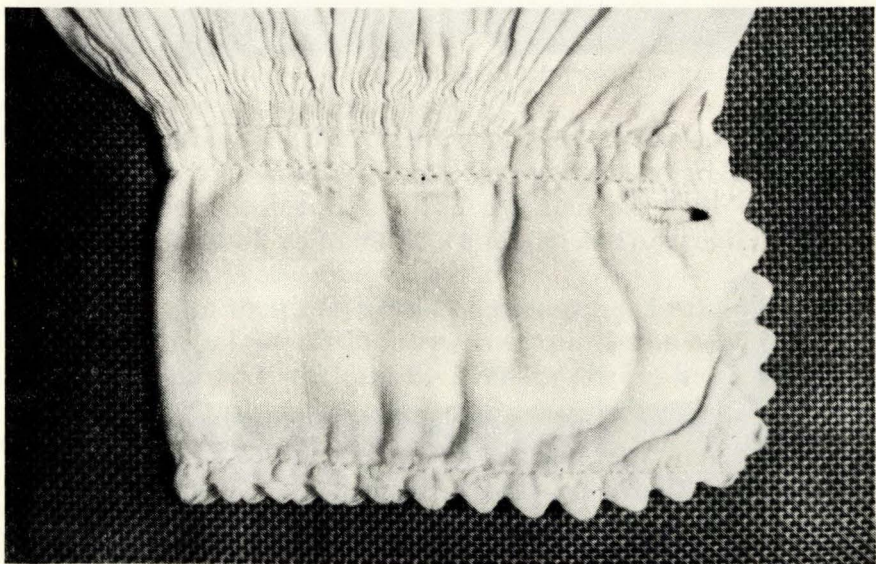
kan være årsaken til at bomullsgarn til veving og bomullstøy kunne kjøpes. Dessuten ble bomull et motemateriale i siste halvdel av 1800-tallet, ikke bare fordi det var noe nytt, men like mye fordi det var billigere enn lingarn og lintøy og at det var god tilgang på det. Det ble nok vevd og kjøpt bomullslerret i Sør-Østerdalen også, men det ble brukt til å fore kjolene med. Et par eksempler på bomullslerretskjorter er riktignok nevnt i Glåmdalsmuseets årbok 1979 (4). De ble tilvirket på Deset i Åmot ca. midt på 1800-tallet, men de har ikke vært i bruk. Det ser derfor ut til at kjolemoten da var et faktum i det distriktet. De to omtalte skjortene fra Tynset Bygdemuseum har vært i bruk i sin opprinnelige form. Hvor lenge vet vi ikke, men de to skjortene er altså tilvirket noen tiår senere enn skjortene fra Deset. De har vært aktuelle i bruk til de såkalte livkjolene.

Kvinneskjorte av maskinvevd bomull (TY 3022) fra Kristine Granrud.
Foto: R.R.F. Foto: 4

Monogrammet KPD er brodert under splitten foran. Legg merke til splittforsterkningen og stolpen med krokliiser. (TY 3022) Foto: R.R.F. Foto: 5

Håndlinning med rynker, knapphull og påsydde krokliiser. (TY 3022)
Foto: R.R.F. Foto: 6

Hvorfor er de to skjortene forandret?

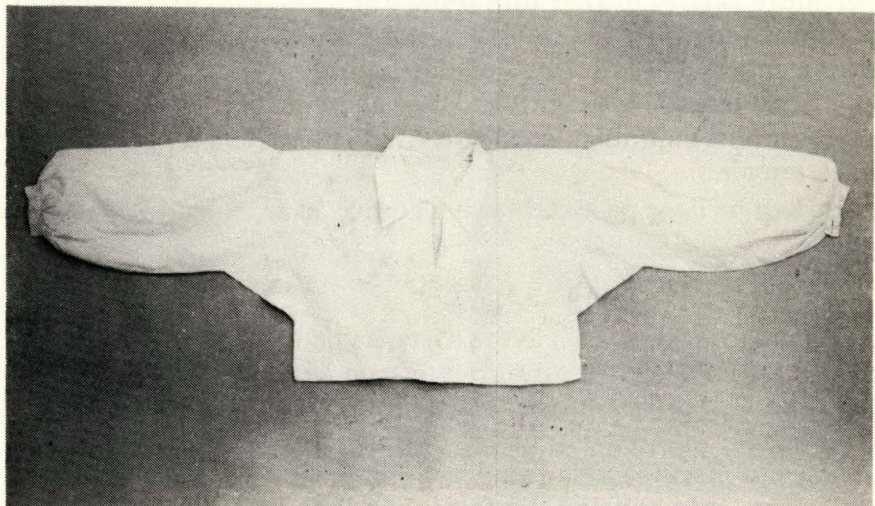
På det ene følgeskrivet bruker Kristine Granrud ordet «livkjole» (Ty 3022). Ovenfor er det forsøkt å gi forklaring på det. På det andre skrivet bruker hun ordet «bunad». (Ty 3021) Antar vi at kjolemoten først ble enerådende i Nord-Østerdalen i løpet av utgangen av 1800-tallet, og det er det grunn til å anta, ble disse to skjortene lagt på kistebunnen. De var jo meget fint tilvirket og representerte en tradisjon i slekta, men de var altså ikke aktuelle i bruk lenger.

De kan ha ligge på kistebunnen i minst 30 år, kanskje opp i mot 50 år.

Da ungdomslagene i Nord-Østerdalen fikk vind i seilene i begynnelsen av dette hundreåret, og ikke minst da Noregs Ungdomslag programfestet bruk av bunad på stevner og møter i 1921 (5) ble man bevisst i å lete fram igjen gamle plagg og bruke dem i slike festlige anledninger. En begynte å bruke bunad. Men skjortene, i sin opprinnelig form, kan ikke ha tilfredsstillt 1930-årenes smak og syn på hvordan en bunadskjorte skulle se ut, eller en har hørt på hvordan andre oppfatter at en skjorte skulle være og så fulgt råd og veiledning. Antagelig har de krage eller linningsløse østerdalsskjortene eller skjorter med svært smale halslininger virket fremmede på innflyttere fra andre distrikter, kanskje også på bygdas egne kvinner. Så har en sydd om skjortene for å få dem tilnærmet like med skjorter fra andre kanter av landet. Nuperellepynt var mye brukt på skjorter i Nord-Østerdalen i 1930-årene, kanskje også andre steder. Mer uvanlig er vel bruken av krokliisser. Det er tydelig rangering mellom de to forskjellige kantpyntingen av skjortene. Nupreller er blitt sett på som det fineste og er festet på den broderte skjorta, mens krokliisser er satt på den ubroderte.

Også fra Stor-Elvdal kjenner en til skjorte som er blitt forandret i senere tid, og sannsynligvis av samme grunn som nevnt ovenfor. Skjorta er fra Knut Mykleby, trolig sydd før 1844. Den nåværende eier, Ingeborg Giset, Hamar, forteller: «Ca 1936 ble skjorta reparert. Den fikk innsatt nytt frontstykke og påsatt en skjorteblysekrage i bomullslerret. Opprinnelig hadde den firskåret halslinning med avrundete hjørner. I nederkant var det tredd inn

et knytebånd som ble avsluttet med tre macrame-ender med en dusk av bomullsgarn i hver ende. Skjorta hadde ingen splitt i halsen. (6) (Foto: 7)

Skjorte fra Knut Mykleby, Stor-Elvdal, omsydd i 1936. Privat eie.
Foto: O.T. Ljøstad. Foto: 7

En skjorte fra Kvikne

En skjorte i privat eie fra Kvikne ble registrert av meg i oktober 1983. Eier er Roy Ivar Hylén, Kvikne. Eierens mor, Halldis Mellum, Elverum, forteller at monogrammet og årstallet på skjorta AM × ED står for Ane Margrethe Evensdotter Ulset som giftet seg med Ingebrigt Didrikshaug i 1859. (7)

Skjorta er sydd av tett, fin, maskinvevd bomullslerret, og er sydd for hånd med indresømmer i en bredde på 2 til 3 mm. Skjorta er 41 cm høy og 77 cm bred, det vil si at den har en vidde på 154 cm. Det er den største bolvidden som hittil er registrert. Ermet er 42 cm langt og 30 cm vidt (60) og har 16 forovervendte folder ved skulderen. Håndlinningen måler 19 × 2 cm og har knapphull i hver ende. Linningene er brodert med åtte grunnsømstrekanten og åtte konturstingsgrener med rosa tråd og de er påsatt bobinetsblonde. Skulderstykket er 12 cm bredt og går tvert over hele bolen. Ved skuldresømmen og på tvert av skulderstykket er monogrammet og årstallet brodert med dronningsting og rosa

tråd, likt på venstre og høyre side. Broderiet er fint avpasset etter tøyet og måler fra ytterkant til ytterkant $9,7 \times 3$ cm.

Innerst ved halsen er det klippet et hakk gjennom både bol og skulderstykke og her er det sydd inn to trekanter. D.v.s. et kvadratisk stykke tøy er her brettet diagonalt og med bretten inn mot halsen. Trekanten på retta av skjorta er sydd ned med attersting. Trekanten på vranga er sydd til med faldesting. Denne innstillingen er gjort for å få bøyen opp mot halsen.

Skjorta fra Hylen er den hittil eneste registrerte kvinneskjorta i Østerdalen som har innfelt trekant ved halsen (8).

Halsåpningen har ikke ringning bak. Der er den tråddrett. På forstykket er halsen noe utringet og øverst ved splitten er det sydd fast et bendelbånd på hver side, for knytting. Halsåpning har en ca. 2 mm smal innbrett på tøyet som er faldet med faldesting, men der det er bukt på tøyet, ved de innfelte trekantene, er det ingen fald. Kragen måler $69,5 \times 7,5$ cm.

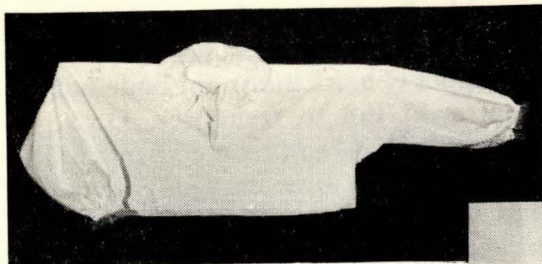
Jarekanten er brukt ved påsyningen til halskanten.

Det er brukt tette kastesting og foldene er lagt samtidig med syningen. De vender forover fra midt bak og er ca. $\frac{1}{2}$ cm brede. I ytterkant av kragen er det en 2 mm smal rullekant med stikkhullsfolding, ca 6 hull faldsting pr. cm. Skjorta er usedvanlig fint sydd.

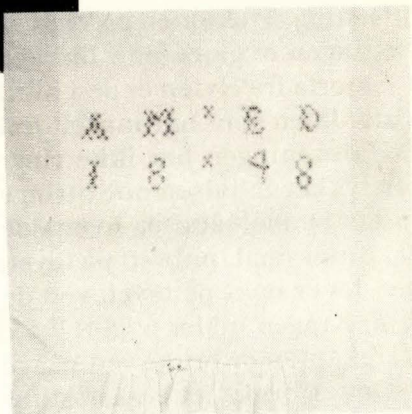
Som nevnt ovenfor, er skjortebolen 154 cm vid. Den er ikke skjødt på noe vis, men antagelig er jarekantene brukt i sidesømmene. De kan ikke sees. Bredden på tøyet har da vært mellom 70 og 80 cm og det er maskinvevd. Når tøyet ble vevd for hånd avpasset man vevbredden over halve bolvidden og sydde bolen sammen i jarene. Samme «oppskrift» er altså brukt her ved sammensyningen, selv om tøyet er mye bredere. På den måten kom skulderstykkene langt ned på overarmen og ga en fin plassering for årstall og monogram. At dette også skulle være rødt eller rosa, som på denne skjorta fra Hylen, kjenner en også til fra annet hold på Kvikne. Likeså er bruken av bomull velkjent.

Selv om bolen var vid, så var tøyet tynt og det fylte ikke mer opp inni en livkjole enn at det kunne aksepteres.

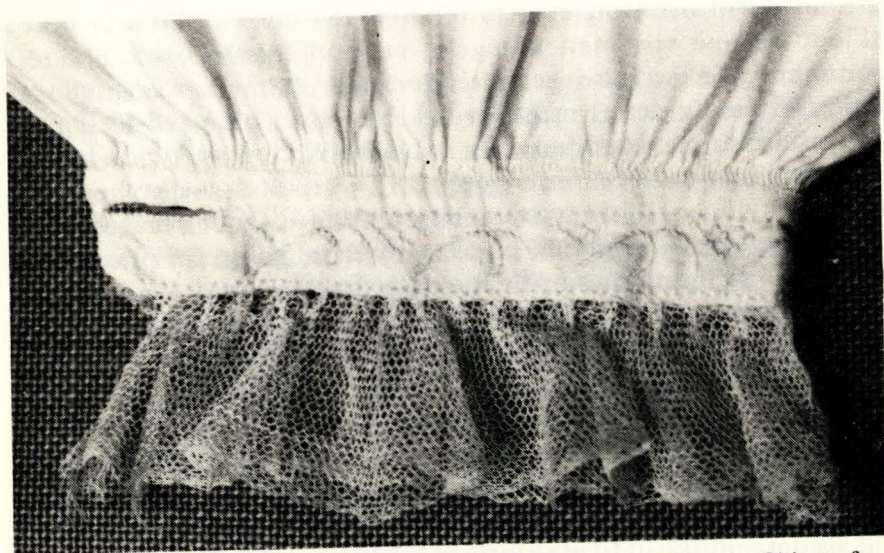
Skjorta har en foldelagt krage. Det er skjeldent. Tilsvarende krager er ikke observert blant østerdalsskjorter som er registrerte. Det foreligger ingen opplysninger om at kragen er satt på i seinere tid, og det ser ikke ut til at skjorta er brukt krageløs. I så fall ville de to trekantene stått nokså uavsluttet i halskanten.

Skjorte fra Hylen, Kvikne, privat eie.
Foto: Burny Iversen. Foto: 8

Detalj fra skulderstykke med rosa monogram og årstall. Skjorte fra Hylen, Kvikne, privat eie. Foto: R.R.F. Foto: 9

Håndlinning med rosa grunnfarge, kontursting og bobinettblonde. Skjorte fra Hylen, Kvikne, privat eie. Foto: R.R.F. Foto: 10

Det er gjort få undersøkelser om kvinneskjorter i Kvikne. Derfor er sammenligningsmaterialet tynt. Inntil så lenge noteres denne interessante skjorta for det den er, uten at en nærmere forklaring på kragen og trekanten kan gies.

Men i Kvikne har en lenge kjent en annen skjorte som dannet grunnlaget for skjorte til Kviknebunaden da den ble utarbeidet⁹⁾. Den eies i dag av Ingrid Skogstad, Kvikne, oldebarn til Anne Halvorsdatter Grøtli (1823 -1913) som giftet seg med Jens Brattbost i 1844 og som har sydd og brukt skjorta. Antakelig er dette brudeskjorta hennes. Den er håndsydd av tynn fin bomullslerret (26 × 26 tr pr. cm) rundt 1840.

Det er to spesielle trekk ved denne skjorta som gjør den så interessant sammenlignet med de øvrige skjortene fra Østerdalen. Det første er et innfeldt stykke (9 × 20 cm) øverst på hver skulder inn mot halsen. Slike innfellinger er velkjent fra Nord Gudbrandsdalen, i Sør Trøndelag og fra mange andre steder i landet.¹⁰⁾ Men dette er hittil eneste registrerte kvinneskjorta innenfor østerdalsområdet som har dette snittet. Det er kanskje ikke så rart at det er i Kvikne dette særtrekket dukker opp, for der er det naboskap til vestlige og nordlige områder der dette snittet var kjent.

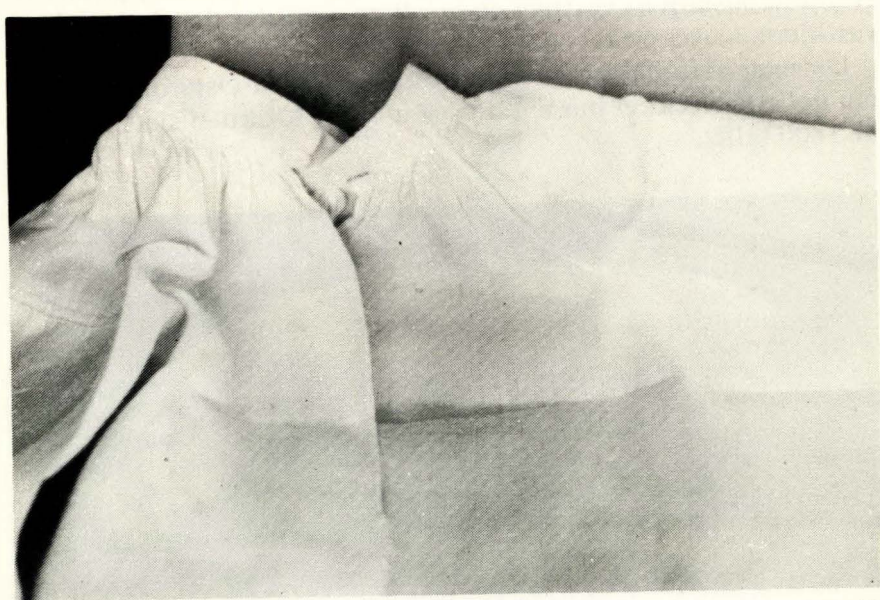
Det er gjort for få skjorteundersøkelser i Nord-Østerdalen til å si om dette særtrekket har spredt seg utenfor Kvikne i siste halvdel av 1800 tallet.

Anne Halvorsdatter Grøtlis skjorte. Den er 38,5 cm lang og 65 (130) cm vid. Ermene er 49 cm lange, 36 (72) cm vide og har en håndlinning som er 18,5 cm lang og 2,5 cm bred, har knapp og knapphull og er kantet med kroklisser. Skjorta er i privat eie. Foto: R.R.F. Foto: 11

Detalj av hånlinning med krocklisser. (Grøtli) Privat eie. Foto:R.R.F. Foto: 12

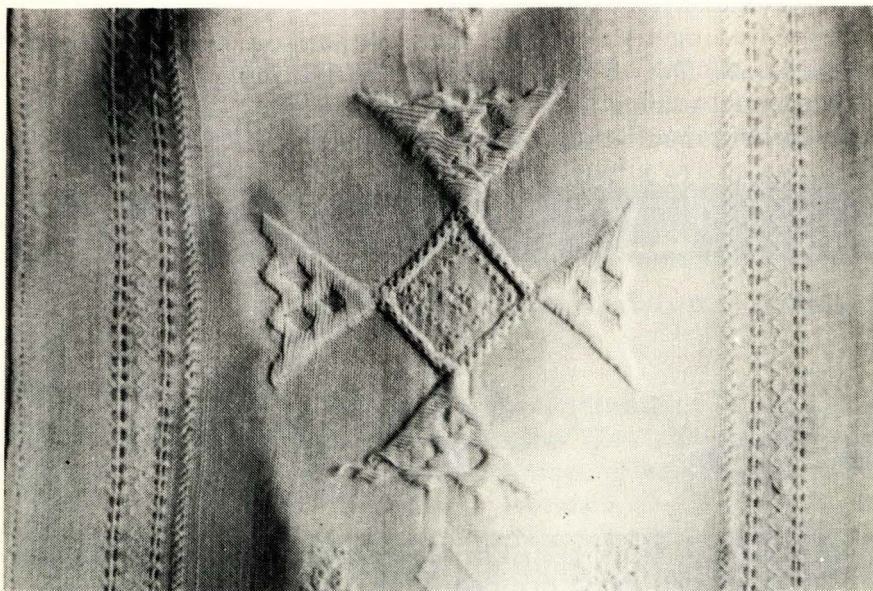

Detalj halslinning med knapp og knapphull, innfelt stykke på skulderen og en 18 cm lang splitt som har revnet. (Grøtli) Privat eie. Foto: R.R.F. Foto: 13

Det andre spesielle med skjorta er broderiet på skulderstykkene. De måler 13 × 18 cm og har to rader kniplehullfald, en enkel siksakrad og en rad med ukjent teknikk på hver side. En stor Andreaskorslignende figur er plassert ca. midt på skulderpartiet og ut derfra går det figurer på skrå, delvis monogrammer i dronningsting og delvis alderdommelig figurer, sydd som klostersøm, attersting og vestmannarenning. Noe av broderiet er slitt bort og vanskelig å finne ut av. Alt er brodert med hvitt garn.

De alderdommelige broderte figurene peker bakover til stillerte, symbolske former som ofte ble brukt i karvaskurd. Dette er ikke uvanlig i broderier fra Østerdalen, men måten å sette sammen mønsteret på er ikke kjent fra andre skjorter.

Skjorta har altså innfelt et rektangel innerst på hver skulder og halsvidden øker da med ca. 40 cm. Halsen må derfor rynkes sammen og her er rynkene samlet i en linning, 35 cm lang og 2,8 cm bred. Sammenlign med skjorte 1 fra Tynset Bygdemuseum. En eller annen gang er skjorta modernisert, d.v.s håndlinning har fått påsydd krokklisser i ytterkant. Men før det ble gjort, ble

Detalj av broderi på skulderstykket. (Grøtli) Privat eie. Se også foto s 62 i boka Bunader i Hedmark fylke av Åse A. Lange. Foto: R.R.F. Foto: 14

linningene brettet inn 1,5 cm og faldet ned. Dette er ikke gjort for å skjule noen slitasje, brettekanten viser ingen tegn på det. Med krokliisser som pynt i ytterkanten har syersken antagelig syntes linningen ble riktigere dimensjonert når den ble 1,5 cm smalere. Den har knapp og knapphull.

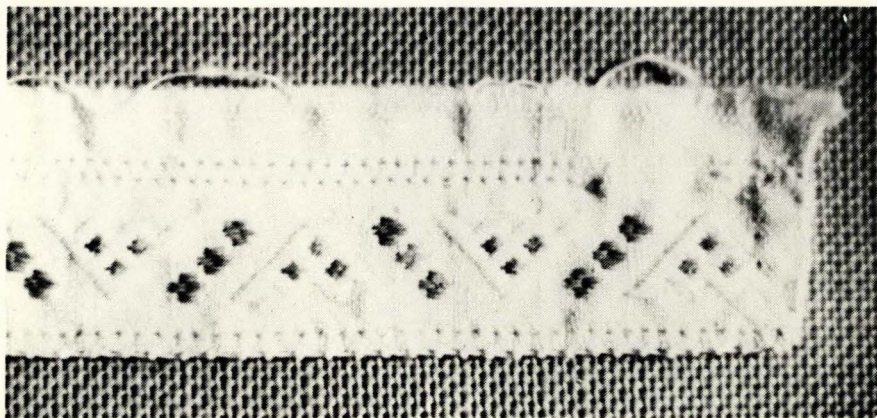
Skjorta er en eller annen gang blitt slitt opp i splitten foran og er nå delt i to forstykker. Kilen under ermet måler 9 × 9 cm. Sidesømmene måler bare 11 cm og er mye skrådd. Det overflødige sømrommet er brettet til side og faldet ned på bolen. I den ene siden er jaren sydd ned direkte. I den andre siden er det brettet en smal underbrett før nedfelling.

Ingrid Skogstad, Kvikne, eier også to håndlinninger fra kvinneskjorter, brodert på bomullslerret.

Skjortene er for lengst borte. Til linning nr. 1 var det skrevet, «Denne linninga fekk Cass (Caspara Svendsen) av Ane Djupdala.» Om Ane Dypdal vet en at datteren Kerstina var født i 1857 og at mannen hennes, Jørgen, var født i 1818.

Til linning nr. II er skrevet. «Denne veit eg ikkje kor ho er frå. Ho har vore heime (på Sverga, Kvikne) alt det eg kan hugse. Om den er frå Os kanskje?»

Begge linningene er brodert med tellesøm og med hvit og rosa bomullstråd. Det er brukt austmannarenning og vestmannarenning med vranga opp, klostersøm, korssting og attersting til taggekanten, med og uten uttrekk av tråder. (Se foto 15 og 16)

Linning I. Brodert håndlinning i hvitt og rosa fra Ane Djupdala, Kvikne. Privat eie. Foto: R.R.F. Foto: 15

Linning II. Brodert håndlinning. Alle siksak-rader er brodert med rosa bomullsgarn, alle rette linjer med hvitt. Privat eie. Foto: R.R.F. Foto: 16

Det er for tidlig å komme med noen konklusjon når det gjelder broderiene på skjorter fra Nord-Østerdalen. Flere skjorter kan dukke opp og være med å utvide kjennskapet. Broderimotivene er imidlertid originale hver for seg og med stadig nye og overraskende mønstre, både på skulderstykker og på håndlinninger. Og en forsiktig bruk av rosa til det hvite, må være et særtrekk fra Nord-Østerdalen.

Til slutt skal vi se litt på en skjorte fra Alvdal og gå litt inn på nevninger, bruk og søm.

Skjorta fra Alvdal er omtalt i «Nytt om gammalt» 1979.

Noen detaljer skal påpekes nærmere her. Den håndsydde skjorta som eies av Liv Eggset f. Skogstad, er antagelig laget en gang rundt 1840. Eierens mor kalte skjorta «Øverdill». Denne nevningen samsvarer godt med Kristine Granruds nevning på skjorta hun ga til Tynset Bygdemuseum. «Øverdill» eller «øverdell» er altså da den lokale nevningen på ei skjorte av denne typen. Hvor utbredt nevningen er eller var er ennå ikke undersøkt. Det er lite trolig at

denne benevnelsen er i bruk fortsatt, men om så skulle være, vil det være av stor interesse å få vite mer om det.

Til sammenligning kan nevnes at i Nord Gudbrandsdalen kalles, eller kaltes skjorta til rondastakk og rutaliv for «plæigg», altså plagg. Men også her er nevningsbruken etter hvert blitt vaklende.¹³⁾

Liv Eggsets skjorte har helklippet skulderstykke og vid, tilnærmet firskåret halsrinning. Klippekantene i bol og skulderstykke er brettet mot hverandre og sydd sammen med attersting. Skjorta har altså ingen form for linning eller krage. Materialet i skjorta er cambric, d.v.s meget tynn, fin bomull, en typisk fabrikkvare. Dette understreker ytterligere bruken av bomull i nordøsterdalske skjorter. Og igjen bør en kunne trekke paralleller med Nord Gudbrandsdalen, der det i overveiende grad er brukt bomull i «plæigg» eller skjorter, sydd innenfor 1800-tallets siste halvdel og da med maskin.

Som det er nevnt før, gikk skjorter (overdeler) av bruk innen en viss tid i Nord Østerdalen. Noe nærmere tidspunkt kan ikke angies, hittil er det i alle fall ikke registrert symaskinsydde skjorter, og en bør kunne anta at skjorter ikke har vært særlig aktuelle etter 1870, da en fra den tiden kan regne med at symaskinen var innarbeidet. Men siden skjorta (plæigget) var i bruk så mye lengre i Nord Gudbrandsdalen, tok en der i bruk symaskinen og utviklet denne form for linsøm til det fullkomne. Når håndsydde indresømmer på skjorter fra Alvdal og Kvikne måler fra 2 til 4 mm, så synes vi i dag at dette er håndverksmessig imponerende. Brettene og faldene har en hatt kontroll over for de har en hele tiden hatt i hånden. Kanskje er det stingtettheten og jevnheten som et resultat av stadig øvelse og derfor økende erfaring som imponerer mest. Når de i Nord Gudbrandsdalen sydde skjorter med maskin og likevel greide å holde sømmer og indresømmer innenfor en bredde på fra 2 til 4 mm, vitner det om en annen form for øvelse som avtvinger respekt. Det skulle mye tid og tålmodighet til for å lære å mestre symaskinen så godt.

Symaskinen ble ingen sovepute til å slå av på kravene med. Forbildet for maskinsømmen var hele tiden det som tidligere var sydd for hånd.

Som en skjønner er det for tidlig å komme med en nærmere konklusjon angående materialer, snitt, teknikk, dekor, bruk og

nevninger på kvinneskjorter i Østerdalen, eventuelt med sammenligning til Gudbrandsdalen. Kanskje kan denne artikkelen gi et puff til at flere gamle skjorter kommer fram i dagen.

Noter

- 1) Samtale med Sigrid Prestgard, Nordre Prestgard, Heidal i Gudbrandsdalen.
- 2) Aftenpostens A-magasin, nr. 8, 1981. Anna Bjørg Kolberg: Det er liv i stakken. Artikkelen er bygd på Ragnhild Örbeck Hjukses hovedfag Stakk og liv fra Statens Lærerhøgskole i Forming, Notodden.
- 3) Aslaksen, Storvik. Rutastakkene i Romsdal. Romsdalsmuseet årbok, 1983.
- 4) Fossum, Ragnhild. Sømtradisjoner i Sør-Østerdal. Glomdalsmuseets årbok Nytt om gammalt, 1979, s. 15 (OF 6375 og OF 6376).
- 5) Lange, Åse A. Bunader i Hedmark Fylke. Landbruksforlaget, 1980 s. 13.
- 6) Som note 4. s. 14.
- 7) Bygdebok for Kvikne.
- 8) Som note 4. Se mer om innfelling av trekanter ved halsen på mannsskjorter fra Sør-Østerdalen.
- 9) Som note 5. s. 62.
- 10) Vassbotn, Signe. Bunadskjorter. Småskrift 3. Utgitt av lærerrådet ved Statens Kvinnelige Industriskole. Oslo 1953.
- 11) Opplysninger fra Ingrid Skogstad, Kvikne.
- 12) Som note 4. s. 16, foto 25.
- 13) Samtaler med kvinner fra Lom og Skjåk, 1948-50.

Kanskje du har gamle gjenstander liggende som museet har bruk for.

Vår oppgave er jo å gi et bilde av liv og virksomhet, men desverre mangler vi ofte gjenstander, kanskje særlig fra 1900, husk at vi snart er ferdig med 1983. Kontakt det lokale muséet, eller Musea i Nord-Østerdalen, Tynset tlf.:064/80870.

